

BUYUK TURKELI YAYINLARI: 5

DOGU TORKİSTAN TARİHİNDEKİ

BAZI MESELELER

VE

« Q İ N ' C İ L E R »

C. TARBAGATAYLI

Istanbul — 1976

BUYOK T R ELI YAYINLARI: 5

D 0 6 U T O R K I S T A N T A R I H I N D E K I

B A Z I M E S E L E L E R

V E

« C İ N ' C İ L E R »

C. Tarbagatayh

istanbul — 1876

İ Q İ N D E K İ L E R

I — b o l u m

- 1 — Giriş
- 2 — Cin Siyaseti

II — B o l u m

- 3 — «Qin'ci» isabek Yusufbekoglu (i.Y. Alptekin)
- 4 — Mahmut Muhiti'nin İsa Yusuf Alptekin hakkındaki tarihi makalesi.
- 5 — Qin'e İsa Yusuf Alptekin tarafından götürülen onbe? talebenin başına gelenler:
  - a) Okutulmak istenmiyen «cenaze namazı».
  - b) Qin parasiye Hacıya gönderilenler.

III — B o l u m

- 6 — Yeni «Cin'ciler» ve Yolbarsbek ile etrafındakiler.
- 7 — «Cin'ci» Delilhan Canaltay ile Hamza Ugar ve etrafındakiler.

IV — B o l u m

- 8 — Sonuç.
- 9 — Bibliyografya.

ULU TANRIM!

TORK'ON GONLONE HERŞEYDEN Gnce, hattA
KURSAGINA EKMEK KOYMADAN EWEL TORKLOK
SEVGİSİNİ KOY.

ULU TANRIM!

TORK'E EDİLEN FENALIKLARI
UNUTTURMA.

Dr. Rıza NUR

g i r i \$

Komünist Çin'in İstiklali altındaki Dogu TQrkistan'in tarihinde, Dogu Turkistan'lılar ve bilhassa ye ni nesil için ibreti-alem olacak bir çok vakalar vardır. Eger, Dogu Tiirkistan kendi istiklaliine sahip ve hiir bir memleket olmu? olsaydı, bu gibi vakaların tafsilatı olarak açıklanması, hadiselerin gerçek kahraman veya suçlularının ortaya çıkması konması gerekirdi.

Fakat, şimdi yabancı somiiriicilerin insafsız mezalimi altında bulunan ve hie bir hak ve hukuk tanmadan en ağır şekilde ezilmekte olan bir memleketin tarihindeki ig meselelerden söz etmek tabii ki, yersizdir. Biz oteden beri bu fikir ve inanpta olduğumuz için bir çok iiziicii olaylar ile kustahtlıkları sevgili vatammizin hatiri için sineye çekmekle geldik.

Ancak, 1975 senesinde «D06U TURKİSTAN TARİHİNDEKİ BAZI MESELELER VE İTHAMLARA CEVAPLAR» adıyla «BUYUK TURKELİ yayınları : 4» olarak çıkan eserde de kısaca i?aret edildiği gibi, bazı perde arkasından idare edilen kimselerin tutum ve mesnetsiz saldırıları, hie arzu etmedigimiz halde, bizi bir takım hadiseleri QOK KISA ve kapalı olarak açıklamak meeburiyetinde bıraktı.

Elbette ki, bunun sorumlusu biz degiliz. Buna sebep olanlar, bizi, bazı açıklamalar yapmaya meebur edenler, haksız ve sinsice saldiriya gecenlerdir. Daha acik bir ifadeyle, tarihin hie bir devrinde gorulmeyen agir zulQm ve f^kehcelere maruz kalmakta olan Dogu TGrkistan'm millî İstiklal davası dururken. Dogu Tiirkistan Qin emperyalizmi altında inlerken... Ba\$ka yapılacak her \$ey bitmi? de, dahili cekişmeler kalmı? gibi hareket edenlerdir. \$ahsi

husumet ve hafif karakterleri icabi mesnetsiz saldiriya gegenlerdir.

Anlaşıldığına göre, Rus ve Çin gibi dQ^manlar dtirurken, onlara karşı miicadele etmeden, Rus ve Çin emperyalizmine karşı kendi gapında sava?makta olanlara gazete siitunlarında saldiranlar, Şahsi garazlarından ileri gelen bu tar davrani^larına devam etmekte. Şu satırlar yazıldığı sıralarda dahi, bazı istanbul gazetelerinde seviyesiz saldirilarına yer verilmiş olduğunu görmekteyiz.

tabi ki, sue gazetelerin degildir. Ancak, TQrki stan davasına hakikaten yardımcı olunmak isteniyorsa, Tiirkistan'lilerin dahili gekismelerine karişilmamalı. Taraf tutulmamalı. ig yuzunu bilmediği tarn manasiyie anlamadığı meselelerde filancamn hatiri igin diye tek taraflı hareket edilmemelidir.

Evet, perde arkasından idare edilenlerin saldirilari gazete sQtunlarında devam ediyor. Perde arkasındaki efendinin bazı yerlere yazdığı mektuplara göre, genede devam edecege benzer (*)

Mesela. «Biiyiik Turkeli yayinlari: 4» olarak gikan «Dogu Tiirkistan Tarihindeki Bazi Meseleler ve Ithamlara Cevaplar — 1975» denilen eserin iigiincii ve dordiincii sahifelerinde «YARASI OLAN GOCUN SUN» ba^ligiyla belirtilen :

«...Yalancilik HastaliQi» ile «EŞsiz Yalanci'lik sifatim, gene aym eser ve aym sahifelerde agikga :

«... Adinin gagmldigim fark eden ve yukaridaki sifatlari kabullenen varsa cevap verir. YARASI OLAN GOCUNUR...» denmi? olmasına ragmen, bazı kimseler, bunu kabul ediyormu? ve hakikaten «yarasi varmi?. Gocunmu\$» gibi hareket ederek henQz yeterince tamnmadigi bir gazetede «Biiyiik Tiirkeli yayinlari: 4» giktikten sonra da esassiz saldirisina devam etmi^tir. «Yalancilik Hastaligi»

(*) Bu mektuple ilgili olarak icab ederse, ilerideki yayinlari mizda baliis edeccegiz.

ve «Eşsiz Yalancı» sifati kendine aitmiş gibi «mahkemeden» söz etmiştir. (**)

Evet bir takım olayları gök kışkırtıcı olarak bundan evvel de izah etmiştik. Ve meseleyi tek işin işi yüzünü bilenler anlayacak şekilde kapalı olarak belirtmiştik. Bu yolumuzun sebebi ise, yukarıda da izah edildiği gibi, insanlık anlayışından uzak komünist Çin gibi bir emperyalistin altında bulunan vatamızın millî davasına olan bağlılığımızdır. Bu sefer de, yine bu prensip ve bağlılığa sadık kalarak, bazı sinsî hareketler dolayısıyla bir takım olaylar çerçevesinde maalesef durmak mecburiyetindeyiz.

Mecburiyetindeyiz, şahsî garaz ve gekememelik gibi ufak hesaplara dayanarak saldırganlıkların karşılarındayız, bazı meselelerin artık açıklanması gerekmektedir. Oyle ki, artık diğince, sinsî taktikle perde arkasından idare edilenler, kışkırtıcılarımıza karşı, ilgisi olana da, olmayana da gamur atmaktalar.

Mesela, ortaya bir «Çinçilik», «Çin taraftarları», «Milliyetçi Çinle Birliği Yapanlar» denilen gibi yaftalar gikararak sinsî bir şekilde iftira kampanyasına girişmiş bulunuyorlar. Misal için belirtmek gerekirse, İngiliz yazarın Godfrey Lias'ın «KAZAK GÖÇÜ» kitabını «GÖÇ» olarak tercihi eden kimseye sözde doğru bilgi verilmemiş gibi davramlararak, Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi delegesiyle birlikte beyneimilel bir toplantı için (APACL'in toplantısı için) hayattında Formoza'ya bir defa gitmiş olanları adıyla karşı «GÖÇ» kitabının «dip notlarında» «Çinçi» olarak göstermek gibi sinsilikte bulunuyorlar. Bununla da kalmadan, yerli-yersiz online geleni «Çinçilikle» itham etmek hastalığına tutulmuş vaziyeteler. Durum böyle olunca, biz bu «Çinçilik» denilen hakkında kısaca bir incelemede bulunmayı uygun gördük. Böylece meselelerin işi yüzünü anlatsın dedik.

Bu incelemeden maksadımız, hiç kimseyi suçlamak

(**) Aduun Çağuldıgını fork etmiş gibi hareket eden ve «yarası varmış» gibi «göçün»- Hızır beydir. Yazısı «Millet» gazetesinde gikmiştir.

veya medhetmek degildir. Gayemiz, Dogu Ttirkiye'den uzaklarda da Qin'in sinsi siyasetinin devam ettigini belirtmektir. Bununla ilgili olarak, Dogu TQrkistandan uzaklarda ge\$itli memleketlerde bulunan yeni nesile sinirli olarak olsa bile durum hakkmda bilgi vermek ve onların Tiirklugun davasi demek olan TQrkistan'm milli istiklali i\$in devam ettirecekleri mucadelede du\$mamn sinsi siyasetine dikkatli olmalarını hatırlatmaktır. Bunu yaparken biz, «annem demi^ti», «babam anlatmi^ti» diyenler gibi davranmayip, yazılı kaynaklar gosterdik. Biz, bu kaynaklara herhangi bir ilavede bulunmadık. Aksine, gosterilen kaynaklardan aktarılan parçalarda görüleceği gibi, orada kullanılan bazı sıfatları almadık. ilgi duyan olursa diye not koyduk.

Burada gunu da agik olarak belirtmek istiyoruz ki, bu incelemede sozu edilen olayların kaynağı ismi verilen gazete, dergi ve kitaplardır. Sahifeleri de agik gosterilen bu kaynaklardan aktarılan olaylarda kullanılan usulqlar bize degil adi gegen dergi ve gazetelere aittir. Bunu burada bilhassa belirtmek isteriz.

\$u hususu tekrar belirtelim ki, \$ayet son zamanlarda «Cm'cilik» yaftası devamlı olarak basına intikal ettirilmeyip, alakası olan da, olmayan da «Cin'cilikle» suglanmak gibi sinsi taktik kullanılmamış olsa idi, biz bu incelemeyi yapmaya mecbur kalmazdık.

Bu kitapda ismi gegen \$ahislerin, gosterilen kaynaklardan aktarılan ozetlerdeki hoslarına gitmeyeceğini tahmin ettiğimiz ifadelerden dolayı, eski alışkanlık ve sinsi taktikleri icabı gene suglama kampanyalarına girişerek daha fazla agiklamalar yapılmasına vesile ^ olmayacaklarını umarız. Biz sadece hakikatların anlaşılmasını istedik. Kim «Cin'cb'mi?» bilinsin. Ona göre hareket edilsin dedik.

\$unu da ilave edelim ki, \$imdilik, mecbur kalmadıkça diye kısaca ozetledik. \$ayet, ileride arzu etmedığımız halde gene mecbur kalırsak, agiklayacağımız bir gök hususları vardır. Bunlar, perde arkasındaki efendini ve onun ipini gektigi kimseleri her bakımdan tamtabilir. Buna simdilik, mecbur kalmadıkça IQzum gormuyoruz.

Cin Siyaseti

«Cin Siyaseti» denilenin ne oldugunu, Tiirkler kadar iyi bilen bir millet olmasa gerek. Ciinkii, «sinsilik», «iki yOzIQk» manasina da gelen Cin siyasetinin zararini Tiirkler kadar gok geken bir millet yoktur.

Cin Tiirk'iin en eski, belkide ilk du9mamdir. Cin'in Tiirk'e olan du^manligi hie bir zaman degi^memistir. Qinf-in sins! ve iki yiizlii oyalayici siyasetinin Tiirk'e olan zararini. damarlarinda Tiirk kam olanlarin ve Tiirklik \$uuru-na sahip her Tiirk'iin unutmamasi i9in BILGE KAGAN, Orkun Kitabelerinde goyle belirtmi\$tir:

«CINLILERIN ALTININA, GUMU\$UNE, iPECiNE,
TATLI SOZONE, DE-\$ERLi HEDiYESiNE KAPIL-
MADIM. BUNLARA KAPILAN NE KADAR TURK'
On oldu9un Q, cIn boyunduruguna du\$-
TUGUNU UNUTMADIM. TANRI YARDIM ETTI.
TURK KA6ANI OLDUM».

Bilge Kagan'm bu e\$siz sozlerinin ne kadar biiyik anlam ta\$digim, Cin esareti aitinda bulunan, \$uur sahibi Dogu Tiirkistan Tirkleri herkesten daha iyi bilmektedir. Ciinkii Cin siyasetinin zararini en gok onlar gekmi?tir... Guniimiizde bile, Cin'in i^kencesinde onlar bulunmaktadir Fakat, ne acidir ki, durum boyle olmasina ragmen, onlarin arasindan da maalesef gaflete dii\$enler az pikmami^tir.

Dogu Tiirkistan tarihinin hangi devrini alirsamz alimz, Dogu Tiirkistan'lilarm Cinliler'den gekti9i insanlikla bagda^masi miimkiin olmayan eziyet ve vah^etlere tamk olmamak imkansiz. Cunkii, Cin'liler hep Dogu Tiirkistan ' imha etme politikasim giitmii\$tiir. Ve Cin 'in

ix. vahşet ve eziyet siyasetinin neticesi olarak da, Ulu Torkistan'ın Dogu kesiminin, yani Dogu Turkistan'm bu acikli halini goruyoruz. Dogu Turkistan'da bu gun yerli Tiirk'ler kendi memleketlerinde azinlik haline du-muştur. Ve Turklerin hie bir hak ve hukurcu da yoktur. Din hurriyeti elinden alınmi? cami'leri yıkılmı'tir. Umumi Turk tarihinin ve medeniyetinin eşsiz eserleri sayiian tarihi be-geler ile binalar kasten tahrip edilmektedir (2). Kisacasi Dogu Turkistan'daki Şimdiki durum yurekler acisidir. Dogu Turkistan'da komQnist Cin'in tatbik et mekte olduğu bu imha ve temelli Qin'lile^tirme maksadim amaolayan vahşi siyasetinin eşini, Sovyetler Birliği harie hie bir mem-letetde, hatta tarihin hie bir devrinde gormek mum-degildir.

BU DURUMUN SORUMLUSU KİM?

Suphesiz ki, Dogu Turkistan'daki ^imdiki feci vaziyet-in sorumlusu, teror ve toplu halde Imha siyasetini inatla surdurmekte olan komunist Qin'dir. Fakat, bu durum «Miiliyetei Cin» denilen, mensupleri ^imdi Formoza ada-sında bulunan «anti-komunist Cin'in» suesuz olduğu an-iCmma gelmez. Nasil ki, Sovyet Rusya, Car Rusya'sından kalan somurgencilik ve Ruslastirma siyasetini daha sert ve etkin bir bieimde devam ettirdi ise, KomQnist Cin'de Miiliyetei C'mden miras kalan Cin'lile\$irme ve somurme siyasetini yurutmektedir.

(2) BUYUK TURKELI dergisi sayi: 1, sh. 21 Eylil 1974, Istanbul

(3) Hasan Oraltay, «Tiirdstan'm MIII1 Istjklal Davasi ve Mao Tse-Tung ile Mareşal Lang -KaY denilen Başlikli 1968 senesinde gikan bir makalesinde bu dururan 50k iyi izflb etmektedir. Bak: ^Bu-yuk Turkeli yaymlan: 4» -«Dogu Turkjstan TariMndeki Bazi Meseleler ve Ithamlara cevap lar* Istanbul 1975, Sh. 33-34-35:

Daha agik bir deyimle, Tiirkistan'lilara gore, komiunist Cin ile Milliyetgi Gin ve Mao Tse Tung ile Maregal Gang Kay Şek arasinda hig fark yoktur (3. Ozellikle, Dogu Tiirkistan'in Milli istiklali mevzu bahis olursa, bu daha da kesinlik kazamr. Ciinkii, Milliyetgi Gin ve onun yarim asir'a yakin yoneticisi olan Gang Kay Şek, aym zamanda da komiunist Gin ve onun Mao Tse Tung dahil butiin idarecileri, hatta, Gang Kay Şek ile Mao Tse Tung'un «onder» dedikleri Dr. Sun Yat Sen hig bir zaman Dogu Tiirkistan'a istikial verilmesinin taraftari olmamigtir. Bu hususta her ikisi de en ufak bir tavize yanaşmamiştir.

Hatta, kendisi ufacik bir adaya sigmmig vaziyet'de iken bile Mare?al Gang Kay Şek, yani Milliyetgi Gin Hu-kiimeti, Dogu Turkistan'in Milli istiklali hususunda, diis-mam olan Mao Tse Tung dan, yani komiunist Cin'den farksiz siyaset takip etmiyecegini defalarca ihsas etmig-tir.

Aym Gang Kay Sek, yani «Milliyetgi Gin» Hiikiimeti 1930 senesindeki ayaklanma neticesinde giiglenmeye ba^layan Dogu Tiirkistan'lilarm Milli istikial savaşı ve o-nun Rus yardimiyle bastirilarak, Dogu Tiirkistan'da ta-mamen Sovyet Rusyamn kuklasi olan zalim Şing Şi Sey hukGmeti kuruldugu zaman'da da, Dogu Tiirkistan istik-laline kavu^maktansa, Sovyet Rusya'nm somiirgesi olsun der gibi bir siyaset takip etmi^tir. Ve daha sonra, ikinci Cihan Harbi'nin tesiriyle degi^en durum dolaysiyle zalim Şmg Şi Sey'i (4) kadar sugsuz Dogu Tiirkistan'liy i ol-diirmesinin ve kendisinin Ruslarin kuklasi olmasimn mi-

(4) 12 Nisan 1933'de Ruslann yardimiyle, Dogu Tiirkistapi'da iktidan ele alan (lin Generali Şmg Şi Sey 1943 senesine ka-dar, Dogu Tiirkistan 1 Sovyet Rusya'nm arzusuna gore yonetmjştir Kendsi de, Merkeza (lin hukiimetinden ziyade Moskova'ya bagh olarak hareket etmiştir. On senelik iktidan sirasmda II(YUZ BIN'den fazla Dogu Turkistan'li tevkif et-tirmi? ve gogunu sugsuz olaaik 6ldiirmu\$tur. Bu cani (an ge-nerali son zamana kadar (king Kay Şek'in etrafmda bulunmu\$ ve Formozaya kadar gelm^tir.

kafatiymi\$ gibi Merkezi Cm hukümetinin Bakam yapmi\$-tir. Demek oluyor ki, Gang Kaygek ve onun ba^inda bulunduqu Qin hOkQmeti... \$ing \$i \$ey.in 1933-1943 yıllari arasmda Dogu Turkistan'da yapmi? olduqu katliami tasvip etmi? ve onun cinayetine de ortaklik etmi\$tir.

i\$te bu devrede, yani, Dogu TQRkistan'da Sovyet Rusya'mn kuklasi \$ing \$i \$ey i\$ ba\$ında bulunduqu on sene iginde ge?itii yollardan, Dogu Turkistan hudutlari di\$ina Cikma imkam bulmu? .olan Dogu TQRkistanlılar arasinda maalesef BiLGE KAGAN Orkun kitabelerinde belirten Qin'in slnsi siyasetine kananlara raslamyordu.

i\$te biz bunlar Qzerinde durarak «EskS Cin'ciler» denilen 1933 ile 1946 ve 1956 senesinde Turkistan di^inda Qin'le beraber faaiiyet gosterenler ile «Yen! Cin'ciler» denilen 1968 yilmdan sonra ortaya oikanlari iki bolim olarak incelemek istiyoruz.

ii. bQ On

«Qin'cb isabek Yusufbekoglu (isa Yusuf Alptekin)

Bazi Dogu Turkistan'lilarin otuz'uncu seneleri Milliyet-Q Cin'in ba\$konti olan Nanking \$ehrinde, Gang Kay \$ek hiJkOmetiyle siki i^birligi yaparak adeta «Qin'den fazla Cin'ci» gibi davranmalari siralarda Misir, Sudi Arabistan, Hindistan ve hatta Merkezi Qin'in kendinde bulunan Dogu Turkistan'lilar ile Bati Avrupa ve TQRkiye'de bulunan bazi Bati TQRkistanh Milliyetçiler tarafından \$iddetle tenkid ediliyordu. Turkistan'in menfaatinden ziyade, Cin menfaati lehine pali\$makla suplanan bu \$ahislar, Bombaydaki, Ke\$mir'in ba?kenti Srinager'deki, Lahor'daki, Misir'daki, Mekke'deki ve \$anghai'daki Dogu TQRkistan'lilar tarafından pok sert bir \$ekilde telin ediliyordu.

«Cin'cilik»'le, hatta. «Dine saygisizlikle», «Dogu Turkistan'in Miili isfikkal Miicadelesine Kar\$e Cikmakla», «Cin bizim iki bin senelik atamiz» demi\$ olmakla itham ediliyordu. Bu gibi acir ithamlara maruz kalanlarin ba\$inda da zamanlar «isabek», «Isabek Yusufbekoglu» veya «Alp Hitay - Alp Cin» diye bahisedilen \$imdiki saym Isa Yusuf Alptekin Beg geliyordu.

Sayin isa Yusuf Alptekin Beg'e isnad edilen suplar eger dogru ise pok agirdi..

Bu isnad ve ithamlar dolayisiyle biz bir yorumda bulunmak istemiyoruz. Dogru idi. Veya yalandi diye bir fikir beyan etmiyoruz. Zaten, zamanlar biz Dogu Tiirkistan'da idik. Onun ipin meseleyi tarn manasiyle de bilemiyoruz. Sonradan, bu hususta muhtelif kimselerden duyduklarimizi burada apmayi, yanlis anlapilir dusuncpsiyle luzumsuz sayiyoruz.

zamanlar, bilhassa otuzuncu yılları hadiselerin içinde bulunmuş olanların gözü de şimdi yok. Bunun için bazı çevrelerce «bir nevi Türkistan ansiklopedisi» denilen meşhur «YAŞ TÜRKİSTAN» dergisine müracaat ediyoruz. Malum olduğu gibi, «Yaş Türkistan» dergisi 1929 ile 1939 seneleri arasında aralıksız tam on sene Batı Avrupanın Paris ve Berlin gibi merkezlerinde çıkmıştır. Merhum Mustafa Çokayoglu'nun sahip ve baş yazarlığında, Dr. Oktay ve Prof. Tahir Çağatay'ında yöneticileri bulunduğu bu dergiyi bunlara benzer bir çok dirayetli Milliyetçi Türkistanlılar çıkarıyordu. Onların vaktiyle koymu? oldukları teahisler ve belirtmi? oldukları fikirler şimdi bile takdirle karılanmaktadır.

Hip ilave ve yorumda bulunmadan hadiseleri «Yaş Türkistan» dergisinden takip edelim (5). Derginin 1934 senesinin Şubat ayında çıkan 51. sayısının 2. sayfasından 16. sayfasına kadar olan «Türkistan Cumhuriyeti» başlıklı makalenin «VIII bölümünde», «Nanking'de Sarki Türkistan Milli istiklaline Karşı Hareket» (Sayfa: 15) başlığıyla şöyle deniyor:

«Sağlam bir kaynaktan bugünlerde idaremize gelen bir mektupda, Çin'in başkenti Nanking'deki bir çok Sarki Türkistanlı'nın faaliyetleri hakkında bilgi verilmektedir... Bunların başında isabek Yusufbekoğlu (İsa Yusuf Alptekin) adında Kaşgarlı bir genç varmı?. Bu isabek Sarki Türkistan'daki son hadiseleri tetkik etmek için Çin hükümeti-

- (5) «YAŞ TÜRKİSTAN» Genç Türkistan anlamdadır. Dergi, 1939 senesinin sonuna kadar Berlin'de aylık olarak çıkmıştır. Derginin Baş Yazan ve sahibi Mustafa (Çokayoglu Paris'de oturuyordu. Dergiyi Berlin'de Tahir Çağatay ve Oktay gibi o zaim tam genç ve dinamik Türkistanlı Milliyetçileri yönetiyordu. 1929 dan 1939 sonuna kadar çıkan dergi, Japonya'da, Hindistan'da, bütün Arap memleketleriyle Türkiye'de okunurdu. «Yaş Türkistan» dergisi son zamanlarda Batı ve Doğu Türkistan hakkında çıkan bir çok kitabın esas kaynağıdır. «Yaş Türkistan» dergisine karşı «Prawda» gazetesi bir kaç defa baş makale yazmıştır.

meti tarafından gonderilen ilk heyete iştirak etmi\$-mi\$. Bu ki\$ i\$imdi tarafdaki \$arki Tiirkistan'li gengleri toplayarak, onların adından Cin hiikiimetine miiracaatda bulunuyormu?. Son miiracaatimn birinde, \$imdiye kadar Qin hiikiimetinin niifus edemedigi Alti\$ehriye (Dogu Tiirkistan'in Uygur'larin gogunlukta olan giiney tarafı) Uzak Dogu'daki \$arki Tiirkistan'hlardan iki-iic ki\$inin i\$tirakiyle bir heyet yollayarak, oradaki halkin isteginin tespit edilmesinin gerekligini belirtmi\$. Yusufbekoglu'nun kendi halkinm ne istedigini bilmeden, neyi nereden aramakta oldugunu a\$agidaki bilgiler acik olarak gostermektedir:

isabek'in te\$ebbiisiyle olan miiracaatda Cin merkezindeki okullara Sarki Tiirkistan'dan gok talebe getirilerek yerle\$tirilmesi ve onlara verilecek ayligm bol olmasi talep edilmektedir. Bu hareketin ba\$ındaki isabek'in bugiinkii \$arki Tiirkistan istiklal hareketine kar\$ı tutumu bellidir. Menfidir. , (I. Y. Alptekin) Cin'lilere bagimli muhtar bir te\$kilata razı. Cin'in merkezinde oturarak bu fikri ileri siirmekte olan isabek bundan iki yil evveline kadar Ta\$kent'deki Cin hiikiimetinin Sovyet hiikiimeti nezdindeki konsolosunun terciimam olarak gali\$mi\$ti. i\$te bunun igin de, insan gayri ihtiyari olarak: «Acaba isabek bu muhtariyetQilik fikrinl, bugiin bulundugu Cin cevresinden mi? Yoksa, iki sene evveline kadar bulundugu Sovyet Rusya'nı tesiriyle mi ileri siirmektedir?» diye sormak mecburiyetinde kaliyor...»

Sayın isa Yusuf Alptekin'i itham eden diger bir yazı da, «Ya\$ Tiirkistan» dergisinin 1938 senesinin Agustos - Eylil aylarındaki 104 ve 105. sayıların 55-56-57. sahifelerinde «Bir Sarki Turkistan'h Mucahidin idaremize Mektubu» baslicijyla qikmi^tir.

zamanlar ingiliz somiirgesi olan Hindistan'in ve simdi de Pakistan'in en biiyik \$ehirlerinin biri olan Lahor'dan ,yazan bir Dogu Tiirkistan'li Uygur Tiirkiiinin mektubuna'an bahis edilmekte. Bununla ilgili olarak dergi kendi tarafından kısa bir agiklamada bulunuyor. Ve \$6yle deniyor:

«Kendisinin adi, adresi idareimizce belli vatandaşımız, Hindistan'ın Lahor şehrinden, Carki TQRkistan'ın son faci-asi hakkında uzun bir mektup yazmıştır. Bu senenin Temmuz ayının sonunda yazılan mektubunda o, Sovyet Rus*ya'nın şarki TQRkistan'a karpi kullanmakta olduğu siya-setini ve Merkezi Cin hOkOmetinin son vakalar sirasında kendi adamlarını şarki TQRkistan'a gondermek suretiyle oynadığı oyunlarını, paşı dQpQncesine gore izah etmekte. Bundan sonra mektubun sahibi sozQ Merkezi Qin'in taraf-tarı olan vatandapların hareketlerine getirerek poyle de-mektedir.»

«Yaş TQRkistan» Dergisinde mektup hakkında kısaca boyle izahat verildikten sonra, mektubun tam metni ve-rilmekte. Hayli uzun olan mektubun hepsini buraya al-maya lüzum gormedik. Ozet olarak mektupda poyle de-niyor:

«...Naninking hQkQmeti tQngenlerin bapkam Macung Yang'la anlapma imzaladığı sırada yerlilerle de anlapmak istiyormu? gibi tavir takindi. Bu maksat için şarki TQRkis-tan'lı Isabek isimli şahisi buldular. Nanking'de bir Tur-kistan'lılar derneği tepkil ettilirdi. dernek adi ndan Nan-king'de «Cin Tiirkistan Avazi», «Tiyansan» (*) denlen ay-lik dergiler nepredildi. Adi gepen iki dergi 11 sayida (on-bir) vazifesini tamamlayarak Cin hukQmetinin kendisi ta-rafından kapatildi. dergilerin vazifesi Tiirkista n halkim istiklal davasıyla mepgul veya bapka bir hukOmetle siyasi munasebette olmaktan vazgeperek, Cin cumhuriyetiyle siki alakada olmaya pagirmek idi. Onbir aylık mQddet ipinde bizim yerli inkilappaların siyasi durumları sarsıia-rak, şmg şi şey'in Ruslar'ia olan ipbirliği sağlamlapti. Ar-tik dergilere ihtiyağ kalmadı. Onun ipin de kapat ildi... şimdi dergilerin kuyruQu «URUş HABERb adıyla yine

(*) İsa Yusuf Alplek'n kitaplarında ve kendinden bahis ettirdiği yazılar'da adi gcşen iki dergiyi «Tiirkistan Sesi» ve «Tann Dağı* olarak belirtmekte. Bak: «Dogu Tiirkistan İnsanlıktan Yardım İstiyor», řh. 7, İstanbul 1974.

isabek'in (isa Yusuf Alptekin'in) i^tirakiyle Hanhaw'da (harb sirasındaki Qin'in gecici ba\$konti) bu senenin Hazi-
ran ayinda pikmaya ba^ladi...

Bu dergi, \$ing \$i \$ey'in Ruslarla ilgisine kar\$iyim\$ gibi goriinse de... goz yumarak «Japonlar Cin'lilere zu-
iQm etmekte, TQRkistanli'lar Cin'e yardim ediniz...» di-
yor. Acaba, TQRkpe pikmakta olan bu dergi Turkistan'-
daki vaziyetten bu kadar mi habersizdir?

Cin'lilere, asker, mal ve yazilarla yardi mediniz diyen
derginin iyi haberi vardır!

Abdulkadir adinda bir gene TQRkistan'li Kansu'da (bir
Cin \$ehri) ticaretle me\$gul olurdu. Bir giinii okumak ga-
yesiyle Nankinge varmi\$ti. Urumpi hukiimeti bu talebenin
biitiin akrabalarim hapiste yok ederek mal-miilkune el
koydu. Bu durumdan haberi olan dergi TQRkistan'da ak-
\$amlari yattigi evinden alinarak oldQrulmekte olan sup-
suz kimselerden herhalde haberdardir.

Ajtinci Uygur Firka ba^ligi Mahmut Muhiti'nin muha-
cerete zorlanmasi, onun askerlerini Rus upaklariyle tank-
larinm imha etmesi de onlara (dergiyi pikaranlara) belli
idi. \$arki Turkistan halkimn mail, altin ve gumQ\$unQn
hangi yollarla musadere edilerek elinden alindigi da onla-
rin malumu idi. Simdiki TQRkistan'in durumunu mukaye-
se edeceksek, TQRkistan'daki vaziyetin Cin'dekinden
pok agir oldugu meydandadir.

«URUS HABERi»'ne istihak edenler, Tiirkistan inkilGp-
cilarindan bazilarina, TQRkistan'i Qin'den Rus'un kuvveti-
yle aimak istiyorlar diyorlar. Bu pok ilgi pekici bir iddia...
Hoca Niyaz Haci ise aldandi. Kalan inkilappilar, Ruslara
oldugu gibi baska istilacılara da kiyamete kadar kar\$-
dir. Satmak, satilmak meselesi bu hususta beyhudedir.
TQRkistan'i hip kimse satamaz ve satip alamaz. Turkis-
TQRkistan TQRkQn ezeli ve ebedi yurdudur.»

TURKOGLU

«Yag Tiirkistan» dergisinin 104 - 105. sayilarinda gikan yukarida ozetini kisaca verdigimiz yazidan sonra, derginin muteakip 106. sayisimn (Eylil 1938, sayi: 106) iKiNCi sahifesinde «?ARKi TURKiSTAN MESELESi MUNASEBETIYLE» diyen baglikla tam SEKIZ sahife tutan bir «BA\$ MAKALE« yayinlanmigtir.

Dogu Tiirkistan meselesine etraflica deginen bu ba\$ makalede, siralarda Dogu Tiirkistan'in Kaxgar gehrinde Ruslarin propagandasmi yapmakta olan ve Ruslari taraflyayan kimselerin yonettigi «Kaxgar Sincan Gunluk Gazeti» denilen gazetenin tutumu ile Cin'in gegici bagkenti Hanhaw'da ckan «URUS HABERi» dergisindeki Cin'i ovmekte olan isa Yusuf Alptekin'in yazisi mukayese edilmekte.

Makalede bununla beraber, Dogu Tiirkistan'in bin dokuz yiiz otuz senelerindeki istiklal savagi hakkında da bir hayli ilgi gekici bilgi verilmekte. Ve Dogu Tiirkistan'in diigmanlarimn kimler oldugu belirtilmekte. Bu hususta «Yag Tiirkistan» dergisindeki bas makalede soyle denilmekte :

Sahife : 3

«...Bunun biri Rus Bolsevikleri olsa, ikincisi de Qincan Kay \$ek hiikiimeti'dir...»

Bizim yukarida kisaca izah etmiye gah\$tigimiz Qang Kay Sek'in yonetimindeki Qin hiikiimetinin tutumu «Yag Tiirkistan» dergisini gikaranlarin ve bag makaleyi yazanm meseleye zamamnda gok isabetli teghis koydugunu, aradan yarim asira yakin vakit gegtikten sonra da agik olarak gostermektedir.

Makale gok uzun oldugu igin hepsini burada aktarmiyoruz. Onun igin makaleden kisa ozetler vermekle yetinecegiz.

aShife : 5

«...Yukarida soziinii ettigimiz iki nesriyatın ikincisi

«URUŞ HABER»'dir. Bu senenin Haziran ayında ALP HİTAY'ın (Alp Çin'in isası Yusuf Alptekin kast ediliyor) muvakkat merkezi Hanhaw'da bir dergi pikmaya bapladı. «Türkistan'h Yurtta?lar Uyupması-Derneği» denilenin adından cıkarılmaya baplanılan bu dergiyl isabek Yusufbek (ısa Yusuf Alptekin) idare ediyor. Derginin di? kapagina Uygur - Mogol ve Tibet'liler tarafından «Şark Rehberi» Qang Kay Şek'e sadakat sembolu olarak verilen bayrak resmi konmu?. «Uru? Haberı»nin ilk iki sahifesinde ?u resimler yer almi?: boyda « onder» Gang Kay Sek. ikinci resim, Qın hQkumeti tarafından Cami de asker durması yasak denilen emirin fotosu (*). Upuncu : Uygur, Mogol ve Tibetlilerin Çin'e olan sadakatim göstermek pabasında olan be? toplu resim. Yolbarısбек bu fotoların hepsinde (**) isabek ise dordQnde mevcuttur.

Resimlerin birinde Japonlar tarafından yıkılan Şanghay'daki «Sun Yat Sen'in» heykeli gortilmektedir. Bu resimde bir kap Japon yıkılan heykelin kulagım pekmektedir. (6) Bunun ipin'deÇin patryotlugundan soz eden isabek (ısa Yusuf Alptekin) Japonları tenkit ederek, Şarki TQrkistan TQrkleri adından «Japonların paskene ayagini» Çin topraQından temizleyerek, Tokyo'ya vararak, Sun'un

(*) Merkezi Çin'de daha evvel Cami'ler Çin askeile^ tarafından istila edilmiştir. Askeri anbar olarak kulkfculmiştir. Japon'lar Çin'i yenmiye başlayınca Musliımanların gonlinu alınak işin Çin hükumeti bu emri Şikarmıştır.

(*) Yolbarısбек, esld Kumul valisidir. Kendisi aslen Uygur Tiirklerinden ohnasına ragmen hep Çin'lilerle evlenmeyi adet edinmiştir. En son olarak Formoza'da «Sinkiang Eyaleti Hükumeti Reisi*- olarak bulunmuş ve or*da vefat etm^tdr. Formoza'da Milliyetçi Çin'in Musliıman memleketlerine ve İDhassa hur diinya'daki Dogu Türkastanh'larm bazılarıu aldatma siyasetine alet olmu?tur. Onun mahiyetinde gali^mi^ olan bir <?ok Uygur Türkleriyle ogulkn Şimdi de Formoza'dadır. Çin hiikiimctiyle beraber «;alismakta.

(6) Sun Yat Sen, 1911'de Çin imparatorunu tahttan indiren ve Çin Cumburiyetini ilan eden kimsedir.

heykelini Japonya'nın başkenti Tokyo'ya dikip Japon imparatoru ile Japon askerinin kulagını pekererek... (Uru\$ Haberi, sh: 46)» devam ediyor.

«Ya\$ Tıirkistan» dergisindeki baş makalede, isabek ile Yolbarisbek'in «Şarki Turkistan'ın eskiden beri Qin toprağı olduğu ve onun ta iki bin sene evvel kendisi istiyerek Cin'e ilhak olduğu» hususundaki iddialarıyla ilgili olarak şöyle deniyor:

Sahife: 6

«... isabek ye Yolbarisbek Şarki Tıirkistan'ın eskiden beri Qin toprağı olduğunu, onun ta iki bin sene evvel kendisi istiyerek Cin'e ilhak olduğu ve mukadderatım, Cin'e bağladığım (?!), onun Cin idaresi altında daima bahtlı siirdiğimi, Cin hiikimetinin de Şar ki Turkistan Turklerine hep Şefkatli bir baba gibi davrandığım, ara-sıra bazı bir anlaştık oldu ise, bunun supusunun da Turkistanlıların kendisi olduğunu ileri sürerek Cin'i överek bitirememektedir.»

Makale'de daha sonra «Uru\$ Haberi» dergisindeki yazıları okuyan birisinin, Şarki Tıirkistan Turklerinin Cin'den hiç zulüm görmediği, aksine kendi-kendilerine eziyet ettikleri tesirinde kalacağı belirtilerek şöyle deniyor:

«... Bu yazılardan Yolbarisbek, isabek'lerin Cin vatanperverliği faaliyetini Şarki Tıirkistan'da -biraderleri - zalim Cin'in hakimiyeti devam ettiginden değil de, galiba Japon'ların istilası altında olduğu ipinyurtlarından uzakta devam mı ettiriyor demek oluyor...» (sh: 7)

«Yas Tıirkistan» dergisinin 6. sahifesinde belirtildiğine göre, işa Yusuf Alptekin Beg'in yukarıda sözi edilen makalesi «Uru\$ Haberi» dergisinin 46. sahifesinde çıkmış.

Bundan sonra, «Ya\$ Tıirkistan» dergisinde Dogu Tıirkistan'la ilgili olarak yayınlanan tarihi baş makalede, işa Yusuf Alptekin ve o zamanlar onun yakın mesai arkadaşısı olan Yolbarisbek beylerin, 1911 senesinde olan

Cin ihtilali ve bu ihtilalin lideri Dr. Sun Yat Sen'in siyaseti hakkındaki tutumuyla ilgili bilgi verilmekte. Makalede etraflı olarak izah edildiğine göre, Yolbarsbek ile İsa Yusuf Alptekin, bilhassa İsabek, «Komintang Partisi'nin» yani Cang Kay Şek hükümetinin sürdürmekte olduğu siyaseti savunmakta. Bu hususta Şöyle bilgi verilmektedir. (sh. 7)

«...Yolbarsbek, bilhassa İsabek Çin ihtilalinin uç prensibinden çok bahis etmekte. Onları Şarki Türkistan Türklerinin millî taleplerini tam manasiyle karşılayacak mukaddes prensip olarak göstermiye çalışıyor...»

Aynı sahife.

«... Ne Sun Yat Sen'in ne de İsabek'in devamlı olarak tekrarladığı - San Min Cuviy - (7) Mînetlerin kendi mukadderatını kendi tayin etme prensibini kabul etmemekte. Aksine, İsabek ile Yolbarsbek tarafından takdis edilmekte olan -San Min Cuviy- prensibine uygun olarak... Şarki Türkistan'a on milyonlarca Çin'li muhacir götürülmek istenmektedir (8). Bu hakikatler karşısında, -San Min Cuviy- ilkesinin Çin istilası altındaki milletlerin millî meselesi için ne gibi bir çözüm yolu getirdiği, sadece Yolbarsbek ile İsabek bilen bir sır olarak kalmakta...»

«Yaş Türkistan» dergisi Doğu Türkistan meselesi ve Çin menfaati için çalışmakta olan İsa Yusuf Alptekin ile Yolbarsbek'lerin faaliyetleri hakkındaki baş makalesini şöyle bitiriyor:

Sahife: 8

«...Yok Çin inkılabı ilkeleri Doğu Türkistan halkının kendi istiklalini eline almasına imkan vermiyor. Aksine, Şu İsabek ile Yolbarsbek'ler tarafından takdis edilmekte olan - San Min Cuviy- prensibine uygun olarak hazır-

- (7) Dr. Yat Sen'in Çin Cumhuriyetinin anayasasını koydurduğu ana prensipler.
- (8) Komintang, yani Milliyetçi Çinin planladığı Komünist Çin Gerçekleştirmekte, Doğu Türkistan'a milyonlarca Çin'li göçmen götürülmektedir. Arada ne fark var?

ianan Sun YatSen'in planina gore, Dogu Turkistan'a on milyonlarca Cin gopmeni gonderilmek istenmekte.

DoQu Turkistanli'lar arasindan Qin vatanperveri (patryotu) olarak cikip, Dogu TQRkistan Turklerini Qin devletinin menfaati ipin kan akitmaya cagirmakta olan killer. \$unu iyi bilmelidirler ki, bu Dogu Turkistan'in istiklalinden vaz geqmek demek, onun ebedi Qin somurgesi olarak kalmasına razi olmak veya bugunku gibi Sovyet Rusya ile Qin'in ortak somurgeci siyasetinin koleci olarak birakmak demektir. (*) Dogu Turkistan'li Qin vatanperverlerinin bazilarimn, bu durumu iyi bilmeleri gerekirdi.

Biz Qin halkina karsi degiliz. Fakat, Dogu Turkistan'daki karde^lerimizin milli istiklal hakkim hie bir zaman fe da edemeyiz. Dogu Turkistan'in Mill? Kurtulu? - Mill? ve Mustakil Devletini kurmasimn taraftariyiz...

Bu kadar uzun makaleyi bitirirken, Dogu TQRkistan'li karde^lerimizin, bilhassa son Mill? Kurtulu? mucadelelerinde vazife alan karde\$lerimizin bu kurtulu? ulkusu ugrun da dokulen kanlar, vatan ve milletin omuzlarına yuklediği mesuliyete mQdrik olmalarim umariz. Bu sorumluluk duygusunu, faaliyetleriyle gostermenin zamam da geidi diye inamyoruz... Di? dunya'ya devamizi apik olarak izah etmenin vakti qoktan gelmi\$tir. Dogu TQRkistan adıyla dQnyanın cesitli yerlerinde ticaret yapmakta olan sorumsuz ki\$ilerin yuzundeki maskeyi yirtip, Ka\$gar ve Hanhaw'daki Qin ile Bol\$evik Rus'un patrotluguna kar\$li, hakiki Dogu TQRkistan Turk Milli patryotlugunu savunmamn zamam geidi...»

«Ya\$ TQRkistan» dergisinin Ekim 1938 senesindeki 107 sayismin 32. sahifesinde «Urn? Haberi» Mecmu-asma Cevap» denilen baslikla uzun bir yazi gene cskmi\$tir. Bu yezi 39. sahifeye kadar devam edivordu Bu otuz dokuzuncu sanifedo gosterilaigine gore, bu yaziyi vazan

(*) Makalenin yazildigi zamanlar, Dogu TGrldstan'i Rus kuklasi olan Qin Gnerah \$mg \$i Sey idarc ediyordu.